

Sygn. akt III CZP 63/19

UCHWAŁA

Dnia 13 marca 2020 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marta Romańska (przewodniczący)

SSN Krzysztof Pietrzykowski

SSN Maria Szulc (sprawozdawca)

Protokolant Iwona Budzik

w sprawie z powództwa A. K.
przeciwko (...) Ubezpieczenia Towarzystwu Ubezpieczeń i Reasekuracji S.A.
z siedzibą w W.
o zapłatę,
po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym
w dniu 13 marca 2020 r.,
zagadnienia prawnego przedstawionego
przez Sąd Okręgowy w Ł.
postanowieniem z dnia 18 lipca 2019 r., sygn. akt XIII Ga (...),

„Czy wymagalne zobowiązanie do zapłacenia czynszu najmu pojazdu zastępczego, ciążące na osobie poszkodowanej w wypadku komunikacyjnym, skutkiem którego była niemożność korzystania z własnego samochodu, stanowi szkodę, a poszkodowany posiada wierzytelność z tego tytułu w stosunku do sprawcy wypadku oraz zakładu ubezpieczeń, z którym sprawca związany jest umową ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej posiadaczy pojazdów mechanicznych za szkody związane z ruchem tych pojazdów?”

podjął uchwałę:

Zaciągnięcie przez poszkodowanego zobowiązania do zapłaty czynszu najmu pojazdu zastępczego stanowi szkodę w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. pozostającą w związku przyczynowym z wypadkiem komunikacyjnym.

UZASADNIENIE

Przedstawione przez Sąd Okręgowy w Ł. zagadnienie prawne powstało przy rozpoznawaniu apelacji powoda od wyroku Sądu Rejonowego w P., którym oddalono powództwo o zasądzenie od ubezpieczyciela kosztów wynajmu pojazdu zastępczego.

Sąd Okręgowy wskazał, że za uszkodzenie samochodu powoda w kolizji drogowej odpowiedzialność ponosił sprawca ubezpieczony w (...) TUIR S.A. w W. Powód zawarł umowę najmu pojazdu zastępczego, którą przelał swoją wierzytelność do sprawcy szkody i jego ubezpieczyciela z tytułu zapłaty czynszu najmu na wynajmującą. Wynajmująca zawarła umowę przelewu tej wierzytelności z A. K., który wystąpił przeciwko ubezpieczycielowi o zapłatę.

Sąd Rejonowy oddalił powództwo wskazując jako jeden z motywów brak udowodnienia przez powoda, aby jako poszkodowany faktycznie poniósł koszty wynajęcia samochodu zastępczego, ponieważ bezspornie nie zapłacił czynszu najmu.

Sąd drugiej instancji powziął wątpliwość, czy wymagalne zobowiązanie dotyczące zapłaty czynszu najmu pojazdu stanowi szkodę i czy poszkodowany posiada z tego tytułu wierzytelność do sprawcy szkody, czy też szkoda powstaje dopiero z chwilą spełnienia świadczenia przez poszkodowanego dłużnika wskutek zapłaty czynszu najmu.

Wskazał na stanowisko Sądu Najwyższego wyrażone w uchwałach z dnia 17 listopada 2011 r., III CZP 5/11 (OSNC 2012 r., nr 3, poz. 28) i z dnia 24 sierpnia 2017 r., III CZP 20/17 (OSNC 2018 r., nr 6, poz. 56), zgodnie z którym refundacji przez sprawcę szkody i zakład ubezpieczeń podlegają wydatki rzeczywiście poniesione przez poszkodowanego na najem pojazdu zastępczego. Stanowisko to jest wynikiem analizy art. 361 § 2 k.c., zgodnie z którym naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby szkody mu nie wyrządono. Pod pojęciem strat rozumiany jest realny

uszczerbek w aktywach, zaś zobowiązanie zapłaty czynszu znajduje się po stronie pasywów.

Sąd Okręgowy przychylił się jednak do poglądu odmiennego wyrażonego w uchwale z dnia 10 lipca 2008 r., III CZP 62/08 (OSNC 2009, nr 7-8, poz. 106), zgodnie z którym pojęcie strat, jakie poszkodowany poniósł, w rozumieniu art. 361 § 2 k.c. obejmuje także niezaspokojone przez niego, wymagalne zobowiązanie na rzecz osoby trzeciej, bo zawarcie zobowiązania i powstanie długu oznacza zarezerwowanie w majątku dłużnika określonych aktywów na poczet świadczenia, którego spełnienie jest konieczne w terminie wymagalności. Wskazał na wątpliwość dotyczącą konstrukcji umowy przelewu, która w istocie zmierza do zmiany dłużnika bez zgody zakładu ubezpieczeń a więc podlega ograniczeniom z art. 519 § 2 k.c. Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zagadnienie prawne sprowadza się do rozważenia, czy poszkodowany w wypadku komunikacyjnym doznaje szkody w postaci kosztu najmu pojazdu i kiedy - czy w chwili zaciągnięcia zobowiązania, czy wymagalności długu, czy w momencie realnego spełnienia świadczenia przez zapłatę.

Zgodnie z art. 361 § 2 k.p.c. naprawienie szkody obejmuje straty, które poszkodowany poniósł oraz korzyści, które mógłby osiągnąć, gdyby mu szkody nie wyrządzone. Zastosowanie dla ustalenia wysokości szkody powszechnie akceptowanej metody różnicowej wskazuje, że wraz z zaciągnięciem zobowiązania przez poszkodowanego w postaci obowiązku zapłaty czynszu najmu pojazdu zastępczego całkowita wartość majątku poszkodowanego zmniejsza się o wartość długu. Szkoda zatem powstaje już w chwili zaciągnięcia zobowiązania a jej wysokość jest równa wartości długu. Nie może budzić wątpliwości, że pasywa jako wartość bilansowa obniżają wysokość majątku poszkodowanego.

Stanowisko to jest zgodne z orzecznictwem Sądu Najwyższego, bo istniejąca rozbieżność poglądów co do pojęcia straty jako elementu szkody została usunięta uchwałą Sądu Najwyższego z dnia 10 lipca 2008 r., III CZP 62/08, w której jednoznacznie przyjęto, że pojęcie straty jako elementu szkody obejmuje wymagalne zobowiązania poszkodowanego wobec osoby trzeciej, Sąd Najwyższy

konsekwentnie przyjmuje, że elementem szkody doznanej przez poszkodowanego jest zobowiązanie do zapłaty czynszu pojazdu zastępczego, o ile koszty te zostały poniesione. Wynika stąd, że nie stanowi szkody sama utrata możliwości korzystania z samochodu, natomiast poniesione koszty tej utraty wchodzą w zakres szkody. W orzecznictwie Sądu Najwyższego, a zwłaszcza w uchwale z dnia 17 listopada 2011 r., III CZP 5/11 iw uchwale z dnia 24 sierpnia 2017 r., III CZP 20/17 uznając, że wydatki w postaci kosztów najmu muszą być przez poszkodowanego zapłacone, nie sformułowano wymagania wyłącznie realnego, rzeczywistego spełnienia świadczenia przez dokonanie zapłaty wynajmującemu. Przesądzone jedynie, że gdy koszty te są celowe i ekonomicznie uzasadnione, to przysługuje odszkodowanie, nie przesądzone natomiast w jaki sposób poszkodowany powinien zapłacić czynsz najmu. Oznacza to, że do poszkodowanego należy decyzja, czy spełni świadczenie w sposób typowy przez dokonanie zapłaty, czy w inny sposób np. przenosząc na wierzyciela swoją wierzytelność wobec sprawcy o zapłatę zobowiązania.

Za takim poglądem przemawia równorzędność różnych sposobów wykonania zobowiązania znana przez polskie prawo obligacyjne. Jeżeli obie strony umowy najmu godzą się na inny sposób wykonania zobowiązania w miejsce realnej zapłaty, to nie może być to traktowane jako gorszy sposób wykonania zobowiązania. Dokonanie zatem przez poszkodowanego cesji wierzytelności przysługującej mu wobec sprawcy szkody nie wywołuje odmiennego skutku od zapłaty czynszu najmu pojazdu zastępczego i z woli stron staje się taką zapłatą. W przedmiotowym stanie faktycznym do cesji doszło w dacie zawarcia umowy, a więc w tym momencie doszło do zapłaty - z majątku poszkodowanego wyszły aktywa w postaci roszczeń do sprawcy. Jest to zatem jurydycznie przypadek tożsamy z dokonaniem typowej zapłaty czynszu. Można powiedzieć, że w takim przypadku w ogóle nie są istotne pasywa majątku poszkodowanego - byłyby istotne gdyby cesja została dokonana w późniejszym terminie niż zawarcie umowy najmu. Nie jest to jednak stan faktyczny, na tle którego przedstawiono zagadnienie.

Trzeba też mieć na uwadze, że normy dotyczące odpowiedzialności odszkodowawczej mają doprowadzić do tego, by sytuacja majątkowa

poszkodowanego była taka, jakby szkoda się nigdy nie wydarzyła, bo ich najważniejszym celem jest ochrona poszkodowanego. Oznacza to również rekompensowanie zwiększonych pasywów, które pojawiły się w jego majątku wskutek zdarzenia wywołującego szkodę. Uzyskanie odszkodowania umożliwi pozyskanie środków na zapłatę czynszu, a poszkodowany się nie wzbogaci, bo jeżeli by faktycznie nie zapłacił czynszu, to długi w jego majątku jednak pozostaną a upływ przedawnienia nie prowadzi do ich wygaśnięcia. Stanowisko to nie jest sprzeczne ze wskazanymi wyżej uchwałami stanowiącymi, że nie ma możliwości domagania się odszkodowania za samą utratę możliwości korzystania z pojazdu, bo chodzi o wyraźny i realny wzrost długów poszkodowanego a nie o poszukiwanie rekompensaty za to, że nie może korzystać on z pojazdu. Nie można też pominąć, że pogląd ten jest zgodny z utrwaloną, niekwestionowaną praktyką, która przez wiele lat nie budziła wątpliwości. Utrwalona praktyka jest istotną wartością dla systemu prawnego i realizacją kluczowej zasady pewności prawa.

Ocena skuteczności prawnej dokonanej zapłaty i wykonania zobowiązania zapłaty czynszu przez poszkodowanego przez przeniesienie przysługującej mu wierzytelności do zakładu ubezpieczeń pozostaje do rozstrzygnięcia in casu przez sąd orzekający.

Z tych względów udzielono odpowiedzi, jak w uchwale (art. 390 § 1 k.p.c.).

aj